

Natuurcompensatieprogramma Westerschelde
Voortgangsrapportage 2003

Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Zeeland op 8 juni 2004

Projectleider buitendijkse projecten (categorie A):
de heer R. Termaat (Rijkswaterstaat directie Zeeland)

Projectleider binnendijkse projecten (categorieën B en C):
de heer E.J. van der Meer (Dienst Landelijk Gebied namens de Provincie Zeeland)

Onder redactie van:
A.M. van Berchum (Rijkswaterstaat) en M.A.M. Adriaansen (Dienst Landelijk Gebied)

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1 Inleiding	5
2 Voortgang buitendijkse projecten (categorie A)	6
2.1 Broedgebied Terneuzen (A1)	6
2.2 Bescherming Zuidgors (A2)	6
2.3 Broedgebied Hansweert (A3)	6
2.4 Veerhaven/ veerplein Kruiningen (A4/ A6)	7
2.5 Veerhaven/ veerplein Perkpolder (A5/ A7/ B12)	7
2.6 Bescherming Schor van Waarde (A8)	8
2.7 Verdronken Zwarte Polder (A9)/ Herdijkte Zwarte Polder (C9)	8
3 Voortgang binnendijkse projecten (categorie B)	10
3.1 Grondverwerving	10
3.2 Uitvoering	10
4 Voortgang kwaliteitsimpuls Natuurbeleidsplan/ kreekherstel (categorie C)12	
4.1 Prioriteitstelling	12
4.2 Grondverwerving	12
4.3 Uitvoering	12
5 Ontwikkelingen	17
5.1 Evaluatie 1998-2001	17
5.2 Ingebrekestelling	17
5.3 Nieuwe projecten en kwaliteitsverbetering	18
6 Financiën Natuurcompensatieprogramma Westerschelde	19
6.1 Beschikbare budgetten	19
6.2 Aanvullende financiering	19
6.3 Groenfonds overeenkomsten	20
6.4 Uitgaven buitendijkse projecten	20
6.5 Uitgaven binnendijkse projecten	20
6.6 Versnelling grondverwerving categorie C-projecten	22
7 Organisatie en besluitvorming	23
7.1 Organisatie uitvoering buitendijkse projecten	23

7.2	Organisatie uitvoering binnendijkse projecten en kwaliteitsimpuls Natuurbeleidsplan/ kreekherstel	23
7.3	Besluitvorming buitendijkse projecten	23
7.4	Besluitvorming binnendijkse projecten en kwaliteitsimpuls Natuurbeleidsplan/ kreekherstel	24
8	Conclusies	25
8.1	Buitendijkse projecten	25
8.2	Binnendijkse projecten	25
Bijlage 1	Verschenen documenten	27
Bijlage 2a	Samenstelling van de Voortgangscommissie	31
Bijlage 2b	Samenstelling van de projectgroepen van de buitendijkse projecten	32
Bijlage 2c	Samenstelling van de Werkgroep en de Stuurgroep Natuurherstel voor de binnendijkse projecten en kwaliteitsimpuls natuurbeleidsplan/ kreekherstel	33
Bijlage 3	Prioriteitstelling projecten categorie C (kwaliteitsimpuls Natuurbeleidsplan/ kreekherstel)	34
Bijlage 4	Situering projecten	35

Samenvatting

De vijf buitendijkse projecten waar, op basis van de Bestuursovereenkomst, oorspronkelijk mee van start is gegaan bleken om verschillende redenen niet alle kansrijk. Slechts de veerhavens Kruiningen en Perkpolder zijn nog van betekenis, terwijl ze onder voorbehoud zijn opgenomen met het oog op andere gebruiksmogelijkheden. Inmiddels is duidelijk geworden dat de veerhaven Kruiningen als natuurcompensatiegebied zal worden ingericht. Het bleek financieel niet haalbaar hieraan het veerplein toe te voegen.

Aan de veerhaven Perkpolder zijn het veerplein en de oostelijk gelegen polder toegevoegd als nieuw, kansrijk project. Het totale gebied is onderwerp van discussie tussen Rijkswaterstaat, Provincie Zeeland en gemeente Hulst. Hierbij zijn diverse belangen in het spel.

Aan het oorspronkelijke programma is in de loop der tijd een bescherming van het Schor van Waarde toegevoegd. De maatregelen bestaan uit de aanleg van een tweetal kribben op het slik, deze zijn begin 2003 gereed gekomen. De eerste resultaten van monitoring geven aan, dat de erosie van het slik is omgeslagen in sedimentatie. Daarmee is een bescherming gerealiseerd van de natuurwaarden en de resten van het archeologisch waardevolle verdronken dorp in het slik.

Met het oog op een versterking van het programma is in 2003 onderzocht of het mogelijk is het binnendijkse project Herdijkte Zwarte Polder met een gecontroleerd doorlaat middel in de zeedijk in verbinding te stellen met de Westerschelde. Het duurzaam laten functioneren van dit doorlaat middel vergde echter een te grote beheerspanning in het aangrenzende, buitendijkse gelegen natuurgebied Verdronken Zwarte Polder. In samenspraak tussen betrokkenen wordt nu bekeken welke mogelijkheden er buitendijks zijn om de natuurwaarden te verhogen.

De realisatie van de binnendijkse projecten uit de categorie B verloopt over het algemeen naar wens. Aansluitend aan Rammekenshoek is buitendijks een voormalig slibdepot ingericht als duingebied. In 2003 is gestart met de voorbereidingen voor inrichting van de eerste fase van Rammekenshoek. De grondverwerving in de Margarethapolder gaat voortvarend. De verworven gronden liggen echter verspreid in de polder, zodat nog geen in te richten eenheid is verkregen. De inrichting van Den Inkel is in 2003 opgestart. Van de projecten die eind 2002 bij de categorie B zijn gevoegd is Galghoek (14 ha) in uitvoering. Van het Batense schor zijn 64 hectares verworven, de voorbereidingen voor de inrichting zullen begin 2004 opgepakt worden.

De grondverwerving voor de categorie C-projecten, kwaliteitimpuls van het Natuurbeleidsplan en kreekherstel, verloopt naar wens. Inmiddels zijn 9 projecten uitgevoerd (230 ha) en zijn er 7 in uitvoering (140 ha). De verwachting is dat van de in uitvoering zijnde projecten er vijf in 2004 afgerond zullen zijn.

1 Inleiding

Nederland en Vlaanderen hebben in 1995 een verdrag gesloten inzake de verruiming van de vaarweg in de Westerschelde. Daarbij is tevens een compensatie afgesproken van de natuurwaarden die verloren gaan ten gevolge van de verruiming. Nederland draagt zorg voor de uitvoering hiervan, hoewel Vlaanderen een deel van de kosten voor haar rekening neemt¹. De compensatiemaatregelen zijn op advies van de *Commissie Westerschelde* in drie categorieën project en onderverdeeld: A) buitendijks, B) binnendijks en C) kreekherstel/ kwaliteitsimpuls van het Natuurbeleidsplan. De uitvoering van deze projecten is geregeld in de Bestuursovereenkomst Natuurcompensatieprogramma Westerschelde. Door het ondertekenen hiervan op 27 februari 1998, hebben alle betrokken partijen, met uitzondering van de gemeente Borsele, zich hieraan geconformeerd. De natuurcompensatie zal wat betreft de categorieën A en B zoveel mogelijk binnen vijf jaar gerealiseerd worden. De looptijd bedraagt maximaal 10 jaar.

Rijkswaterstaat Zeeland is verantwoordelijk voor de realisatie van de buitendijkse projecten. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering en inrichting van de binnendijkse projecten, inclusief het kreekherstel, ligt bij de Provincie Zeeland.

Voortvloeiend uit de bepalingen in de Bestuursovereenkomst wordt jaarlijks een voortgangsrapportage opgesteld. Deze voortgangsrapportage wordt naar de Staatsecretaris van Verkeer en Waterstaat en de ondertekenaars van de Bestuursovereenkomst gestuurd. Voortgangsrapportages zijn inmiddels jaarlijks verschenen sinds 1998. Onderhavige rapportage betreft het kalenderjaar 2003. Gerapporteerd zijn de ontwikkelingen tot 31 december, latere ontwikkelingen zijn in principe niet verwerkt.

De voortgang in de uitvoering van het Natuurcompensatieprogramma is, naast andere aspecten met betrekking tot de verruiming van de vaargeul, tevens beschreven in halfjaarlijkse voortgangsrapportages. Deze worden geredigeerd door Rijkswaterstaat Directie Zeeland en de Administratie Waterwegen en Zeewezen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en worden verstrekt aan het Nederlandse en Vlaamse parlement. Nu de verruimingsbaggerwerken en de wrakkenberging geheel zijn afgerond, is er geen behoefte meer aan deze halfjaarlijkse rapportages. De laatste rapportage zal overigens geen halfjaarlijkse rapportage zijn, maar zal de periode 1 juli 2003 tot en met 30 april 2004 beslaan.

---

¹ Vlaanderen heeft een bedrag van f 44 miljoen (ca. € 20 miljoen) ter beschikking gesteld, waaraan door Nederland f 22 miljoen (ca. € 10 miljoen) is toegevoegd.

2 Voortgang buitendijkse projecten (categorie A)

Projecten in categorie A beogen buitendijks het ecosysteem van de Westerschelde te versterken. Dit kan door nieuwe natuur aan het systeem toe te voegen of de kwaliteit van bestaande natuurgebieden te verhogen. De letter-cijfercombinaties achter de deelprojecten verwijzen naar de kleurkaart achter in dit rapport.

2.1 Broedgebied Terneuzen (A1)

Sinds 1979 is er een kolonie Visdieven aanwezig op het sluiscomplex van Terneuzen. In de nabijheid hiervan bestond de mogelijkheid een extra broedgebied te creëren, dat als deelproject in de Bestuursovereenkomst is opgenomen.

De bestaande kolonie blijkt sinds 1994, toen hoge aantallen broedparen werden geteld, sterk af te nemen. Maar behalve de aantallen broedparen zijn vooral de waargenomen ziekteverschijnselen opvallend, met een laag broedsucces tot gevolg. De afgelopen jaren is hier veel onderzoek naar verricht, met als uitkomst een aantal verdachte stoffen in het milieu. De oorzaak is echter nog niet met zekerheid vastgesteld. Zolang de gezondheid van de visdievenkolonie niet blijvend goed is, wordt voorlopig afgezien van een beoogde uitbreiding van het broedgebied.

2.2 Bescherming Zuidgors (A2)

Dit deelproject is gestart in 1999; de finale besluitvorming heeft in het begin van 2001 plaatsgevonden. Nadat diverse beschermingsmaatregelen zijn bestudeerd en afgewogen, zowel bij het Zuidgors als op de aangrenzende Plaats van Baarland, heeft Rijkswaterstaat Zeeland onder invloed van belangrijke actoren in de regio besloten af te zien van het treffen van maatregelen. Er bleek voor de natuur geen overtuigende meerwaarde te realiseren. De planvorming is gerapporteerd in een zogenaamd afwegingsdocument, getiteld 'Gewikt en Gewogen' (zie bijlage 1).

2.3 Broedgebied Hansweert (A3)

Aanvankelijk werd beoogd om de natuurwaarden ter plaatse van het voormalige slibdepot te verhogen. Gedacht werd daarbij aan het zijbeperkt grondverzet om de verschillen in hoogteligging en vochtgehalte te accentueren, het zij een sluf te graven in open verbinding met de Westerschelde en de aanleg van duintjes. Door de ongunstige kosten-batenverhouding en het beperkte draagvlak voor maatregelen bij de bevolking is het accent verlegd op een haventje direct ten westen van het slibdepot. In het haventje is buitendijks een bedrijventerrein aanwezig. Wanneer de bedrijfsactiviteiten zouden worden beëindigd, kan ter plaatse natuurcompensatie worden uitgevoerd door schors en slik te realiseren.

Op het bedrijventerrein was oorspronkelijk een drietal bedrijven gevestigd. Eén bedrijf (RendacSon) is in 2001 gekocht door de gemeente Reimerswaal. De opstallen zijn afgebroken en het terrein is geëgaliseerd. Het terrein van een tweede bedrijf, de voormalige scheepswerf Reimerswaal, is momenteel vrij van gebruik. Dit terrein is eigendom van het derde (in werking zijnde) bedrijf. Met dit bedrijf is vanuit de betrokken overheden overlegd over de sanering van het terrein en een verhuizing naar een binnendijkse locatie.

Met steun vanuit het natuurcompensatieprogramma zijn de (on)mogelijkheden van bedrijfsverplaatsing extern onderzocht. De conclusie was dat dit in beginsel mogelijk zou zijn, mits het bedrijf en de overheden voldoende financiële middelen cq. subsidies beschikbaar zouden kunnen stellen. Een alternatieve locatie voor het bedrijf was door de gemeente Reimerswaal reeds beschikbaar gesteld. Echter, begin 2004 bleek de bedrijfsverplaatsing niet op voldoende bestuurlijk draagvlak te kunnen rekenen, waardoor naar verwachting de verplaatsing niet op korte termijn kan worden gerealiseerd. Daarmee verviel de voorwaarde voor de uitvoering van natuurcompensatie. Dit was voor de voortgangscommissie van het natuurcompensatieprogramma de aanleiding dit natuurcompensatieproject te beëindigen.

2.4 Veerhaven/ veerplein Kruiningen (A4/ A6)

Met het oog op de bouw van de Westerscheldetunnel en het tengevolge hiervan vrijkomen van de veerhavens, zijn de veerhavens Kruiningen en Perkpolder onder voorbehoud in het natuurcompensatieprogramma opgenomen. Het voorbehoud betref de uitkomst van nadere studies naar andere gebruiksmogelijkheden. In de loop van het programma zijn de veerpleinen als mogelijke nieuwe projecten toegevoegd.

Na een schriftelijke inventarisatie onder overheden in 2001 bleek van andere gebruiksmogelijkheden voor de veerhaven Kruiningen geen sprake. Eerder al meldde de gemeente Reimerswaal dat zij niet langer streeft naar een handelsfunctie voor de veerhaven, wat aanvankelijk het geval was. Hoewel in principe een natuurbestemming van de veerhaven en het veerplein werd gesteund, uitte de gemeente de wens om in de directe nabijheid van het te ontwikkelen natuurgebied woningbouw te plegen.

Aanvankelijk was een plan opgesteld om schor en slik te ontwikkelen in zowel de veerhaven, die in de bestuursovereenkomst 'onder voorbehoud' is opgenomen, als ter plaatse van het veerplein, dat later als mogelijk nieuw project is toegevoegd. Uit de voorbereidingen op de realisatie bleek echter dat de aanpassingen hoge kosten met zich meebrachten. Grote kostenposten waren het slopen van de bestaande infrastructuur, afgraven van het terrein en aanpassingen aan de zeekering. Ondanks dat uit initiele contacten met marktpartijen bleek dat de daadwerkelijke uitvoeringssom lager kon, neigde de opinie steeds meer naar het niet verder ontwikkelen van het veerplein. In februari 2004 nam de Voortgangscommissie van het Natuurcompensatieprogramma het besluit om het veerplein niet meer als natuurcompensatiegebied te ontwikkelen. De kosten-batenverhouding werd als niet-acceptabel beschouwd. Het besluit hield tevens in dat de veerhaven, zoals oorspronkelijk opgenomen in de bestuursovereenkomst, wel als natuurgebied zal worden ontwikkeld. Het plan omvat het slopen van de NATO-steiger en beëindigen van het baggeren. Beoogd wordt een gebied dat zich op zo natuurlijk mogelijke wijze zal ontwikkelen tot slik, schor en ondiep water.

2.5 Veerhaven/ veerplein Perkpolder (A5/ A7/ B12)

Ook de veerhaven Perkpolder is onder voorbehoud opgenomen als natuurcompensatieproject, terwijl het veerplein later eveneens als nieuw project is toegevoegd. Een inventarisatie van Rijkswaterstaat in 2001 naar andere gebruiksmogelijkheden leverde het verzoek van de (voor malige) gemeente Hontenisse, om meer tijd ten behoeve van onderzoek naar de haalbaarheid van Kloostersande aan Zee. Dit plan maakt onderdeel uit van een recreatievisie en beoogt een economische impuls aan de regio te geven.

In 2002 heeft Rijkswaterstaat nogmaals toenadering gezocht bij de gemeente Hulst. In 2003 is dit contact voortgezet aan de hand van een verkenning naar de mogelijkheden in het gebied. Aan het projectgebied, bestaande uit veerhaven (A5) en veerplein (A7), was inmiddels de polder aan de oostzijde toegevoegd (B12). Deze polder is in december 2002 formeel door Gedeputeerde Staten begrensd als nieuw natuurcompensatiegebied. Voor deze polder zijn in de verkenningen, in relatie tot de veerhaven en het veerplein, drie alternatieven bepaald: ontwikkelen als inlaag, als gecontroleerd getijdengebied (met behulp van een afsluitbare duiker in de zeedijk) en als buitendijks getijdengebied. Het veerplein kan, gelet op de hoge uitvoeringskosten, al dan niet als natuurgebied worden toegevoegd aan de veerhaven en de polder. Hoewel de realisatiekosten voor het transformeren van het veerplein gelijk zijn aan het veerplein Kruijningen, is de kosten-batenverhouding gunstiger door het grotere oppervlak en de combinatie met andere functies.

In combinatie met het natuurcompensatieplan wenst de gemeente Hulst recreatieve voorzieningen te ontwikkelen. Bovendien biedt het gebied de mogelijkheid ervaring op te doen met een andere vorm van waterkeren (Dijk met bereik). Deze uiteenlopende belangen zijn op bestuurlijk niveau besproken. Het resultaat van deze afstemming zal zo mogelijk in 2004 worden vastgelegd in een intentieverklaring, waar na de planvorming nader kan worden ingevuld.

2.6 Bescherming Schor van Waarde (A8)

De bescherming van het schor en slik van Waarde is in 2000 als kansrijk nieuw project genoemd. Na een verkenning naar de situatie en de mogelijke maatregelen is dit deelproject als positief beoordeeld. Aan de uitvoering is wel de voorwaarde gesteld dat het project een duidelijke winst voor de natuur moet opleveren en de cultuurhistorische waarden van het verdrongen dorp Valkenisse behouden blijven.

Nadat in 2001 diverse studies zijn uitgevoerd, gerapporteerd in een technisch-wetenschappelijk document (zie bijlage 1), is besloten een tweetal strakdammen op het slik aan te leggen. Het doel hiervan is een bescherming van het schor en van de aanwezige cultuurhistorische waarden. De aanleg van de kribben is begin 2003 afgerond. Hoewel er eerst zorgen waren over de kwaliteit van de gebruikte mijnsteen, bleek later uit proeven dat de onderzochte stof en onder de wettelijke normen vielen. De eerste monitoringresultaten van het slik geven aan, dat de erosie is omgeslagen in sedimentatie. Plaatselijk is er inmiddels circa 50 cm opgeslibt. Deze opslibbing is gunstig voor het bodemleven en vogels.

Om de kwaliteit van het beschermde schor te verhogen is bij de keuze voor de strakdammen geopperd het schor (experimenteel) af te plaggen. Hiermee zouden de natuurwaarden van het schor worden verhoogd. Uit bemonsteringen eind 2002 is echter gebleken dat de schorbodem vervuild is. Vanwege de noodzakelijke saneringskosten is, in relatie tot andere natuurcompensatieprojecten, in 2003 besloten geen vervolgt te geven aan het afplaggen.

[foto]

Het gunstige effect van twee kribben bij het Schor van Waarde was direct zichtbaar: de erosie stopte en nieuw slib werd afgezet.

2.7 Verdrongen Zwarte Polder (A9)/ Herdijkte Zwarte Polder (C9)

Voortvloeiend uit verkenningen naar het verhogen van de estuariene kwaliteit en van binnendijkse projecten (paragraaf 5.3), zijn in 2002 de mogelijkheden onderzocht voor de Herdijkte Zwarte

Polder. Dit project is opgenomen in de categorie C van het natuurcompensatieprogramma. Het uitgangspunt daarbij was het inrichtingsplan (2001) van de werkgroep natuurontwikkeling van de Provincie Zeeland, dat voorzag in deels droge, deels natte natuur. Uit het onderzoek volgde dat het kansrijk is de Herdijkte Zwarte Polder ondergecontroleerd getij te brengen met een doorlaat middel in de zeedijk. Hiermee worden de estuariene kwaliteiten verhoogd. De sterkste relatie tot de Westerschelde wordt echter bereikt wanneer een sluft erachtig landschap wordt gecreëerd, in aansluiting op het bestaande natuurgebied de Verdrongen Zwarte Polder.

In de tweede helft van 2003 is, op verzoek van de Voortgangscommissie, de optie van een doorlaat middel in de zeedijk nader onderzocht. Uit deze vervolgstudie bleek dat het doorlaat middel de beoogde natuur kan opleveren. Hiervoor is echter een geul noodzakelijk in de Verdrongen Zwarte Polder. Dit is een drastische ingreep in het bestaande natuurgebied, terwijl de sterke aanzanding in het gebied regelmatig baggeren vereist. De resultaten hebben de Voortgangscommissie doen besluiten voorlopig af te zien van een doorlaat middel ter plaatse. De Herdijkte Zwarte Polder zal volgens het oorspronkelijke plan worden ingericht.

Daarop is geopperd in het bestaande natuurgebied de Verdrongen Zwarte Polder de natuurwaarden te verhogen. Aanvankelijk werd hierbij gedacht aan het afgraven van de hoogste delen van het gebied, vergelijkbaar met het Schor van Waarde (paragraaf 2.6). Gelet op de huidige natuur- en recreatiefunctie van het gebied heeft de Voortgangscommissie van het natuurcompensatieprogramma dit als onwenselijk beschouwd. Begin 2004 is besloten om op bescheiden schaal een geul in het onbegroeide deel te graven. Enerzijds zorgt dit tijdelijk voor extra overspoeling van de zoutvegetaties, anderzijds komt hiermee zand vrij dat kan worden aangewend bij de inrichting van de Herdijkte Zwarte Polder. Deze optie zal in nauw overleg met de natuurbeheerder, de Stichting Het Zeeuwse Landschap, nader worden uitgewerkt.

3 Voortgang binnendijkse projecten (categorie B)

Categorie B betreft binnendijkse natuurontwikkeling, direct grenzend aan de Westerschelde. Het streefbeeld van dit type is gericht op zoveel mogelijk aan de Westerschelde gebonden natuur. In de praktijk betekent dit, dat zo mogelijk zoute natte natuur wordt gerealiseerd, of anderszets natte natuur. De letter-cijfercombinaties achter de deelprojecten verwijzen naar de kleurenkaart achter in dit rapport.

3.1 Grondverwerving

Eind 2002 is de categorie B uitgebreid met een twaalf tal gebieden (circa 300 ha). Hiermee is de totale oppervlakte van categorie B gekomen op 470 ha. Ongeveer de helft is reeds verworven. In 2003 zijn aankopen gedaan bij onder andere de Baarzandse kreek en Bathse Schor en is het project Perkpolder in zijn geheel aangekocht. De totale verworven oppervlakte in 2003 was 114 ha.

3.2 Uitvoering

Van de projecten Oosterswakepolder (B4), Scheldeoord (B6), Kruiningen/ Sluisweg (B7), Inkelwest (B8), Waarde/ Vroondijk (B9), Bath (B10), Plaskreek (B13), Nummer Een (B14), Karrevelden Oud Breskenspolder (B15) wordt de stand van zaken niet apart vermeld, omdat ze alle nog in het stadium van grondverwerving verkeren.

Voor de projecten waarvan de uitvoering kan aanvangen, zijn projectdossiers opgesteld. In deze projectdossiers is kort aangegeven wat de aard is van het desbetreffende project en welke inrichtingsmaatregelen (inclusief kostenraming) worden voorzien. Met het vaststellen van deze projectdossiers worden tevens de afspraken omtrent financiering vanuit het natuurcompensatieprogramma en de verantwoordelijkheid voor de uitvoering vastgelegd. De projectdossiers zijn vastgesteld door de Stuurgroep Natuurherstel, waarna ze in uitvoering zijn genomen.

- **Rammekenshoek (B1)**

Van het in totaal 38 ha grote project moet nog circa 28 ha verworven worden. De hectares zijn van één eigenaar. In 2003 zijn de onderhandelingen voor de verwerving van deze hectares weer opgepakt; dit heeft tot op heden niet tot resultaat geleid. Ruim 3 ha is reeds in bezit van Staatsbosbeheer. Na de aktepassering van de ruilverkaveling Walcheren is daar nog circa 7 ha bijgekomen (deelgebied "de Weitjes"). De werkgroep natuurontwikkeling van Provincie Zeeland heeft voor het gehele gebied een streefbeeld opgesteld. Gebleken is dat gefaseerde inrichting mogelijk is. De voorbereiding op de inrichting van "de Weitjes" (zoals bestemmingswijziging, ontgrondingsvergunning, ontkeuring Flora- en Faunawet) is eind 2003 opgestart. De uitvoering is gepland in het najaar van 2004. Voor "de Weitjes" heeft de Stuurgroep Natuurherstel een voorlopige bijdrage toegezegd van € 97.788. Na inrichting zal het gebied bestaan uit bloemrijk en zilt grasland. Er worden laagtes gecreëerd, waarin 's winters (brak) water staat en die in de loop van het jaar droogvallen. Deze gronden kunnen als broedgebied dienen voor kustvogels.

Het voormalig slibdepot en het aansluitend gelegen duingebied, de zogenaamde Rammekensduinen, zijn reeds in 2000 ingericht. De inrichting voorziet in een strandvlakte

met loopduinen en duinvalleien. De totale oppervlakte van dit gebied bedraagt circa 10 ha. De bijdrage vanuit het natuurcompensatieprogramma bedroeg € 109.823.

- ***Galghoek I (B5)***

De uitvoering van Galghoek I (14 ha) lift mee met de inrichting van groenproject 't Sloe. In augustus 2003 is gestart met de uitvoering van het bestek. Het gebied zal na inrichting bestaan uit een kreek met een brede oeverzone, die geleidelijk overgaat in hoger gelegen graslanden. Het open karakter van het gebied is van belang voor kritische weidevogels en voor kustvogels. De Stuurgroep Natuurherstel heeft voor dit project een bijdrage toegezegd van € 240.000.

[foto]

In Galghoek I is een eerste start gemaakt met het graafwerk.

- ***Den Inkel (B2)***

De gronden (circa 7 ha) zijn in eigendom bij Staatsbosbeheer. De voorbereidingen voor de inrichting van het natuurgebied zijn in 2003 opgestart. De Stuurgroep Natuurherstel heeft voor dit project een voorlopige bijdrage toegezegd van € 87.070. De uitvoering is gepland in het najaar van 2004. Vanwege de zandige ondergrond en de aanwezigheid van brak grondwater is het gebied kansrijk voor de ontwikkeling van aan de Westerschelde gerelateerde zout-zoet vegetaties.

- ***Bathse Schor (B11)***

Het Bathse Schor is in totaal 73 ha groot. In 2003 is hiervan 64 ha verworven. De overige 9 ha betreft een crossterrein. Gemeente Reimerswaal zorgt voor de verplaatsing van dit terrein, waarna de resterende gronden aangekocht worden. De inrichting bestaat uit het uitbreiden van het deels nog aanwezige kreekstelsel, maaiveldverlaging en afplaggen van de zode, waardoor enig reliëf wordt aangebracht. Begin 2004 wordt gestart met de voorbereidingen van de inrichting.

- ***Perkpolder (B12)***

In 2003 is deze ten oosten van de oude veerhaven gelegen polder (18 ha) aangekocht. Voor inrichting van de polder wordt gezocht naar een combinatie met de veerhaven en het veerplein. De ontwikkelingen zijn vermeld in paragraaf 2.5 (Veerhaven/veerplein Perkpolder)

- ***Margarethapolder (B3)***

Van de Margarethapolder is circa 50 ha in het noordwesten begrensd, in 2000 is het zoekgebied uitgebreid in de oostelijke richting met circa 45 ha. In juli 2003 heeft de Stuurgroep Natuurherstel ingestemd met het verzoek van de landinrichtingscommissie Reuzenhoek-Zaamslag om in het gebied in het zuidwesten van de polder gronden te verwerven dan wel uit te ruilen. Momenteel wordt in alledrie de gebieden grond verworven en uitgeruild. Afhankelijk van deze resultaten wordt in 2004 besloten met welke gronden de begrenzing van de Margarethapolder wordt uitgebreid.

4 Voortgang kwaliteitsimpuls Natuurbeleidsplan/ kreekherstel (categorie C)

Met de uitvoering van de categorie C-projecten wordt een extra kwaliteit impuls beoogd voor de uitvoering van het Natuurbeleidsplan en kreekherstel. De gebieden worden versneld ingericht en het aandeel natte natuur wordt fors uitgebreid.

4.1 Prioriteitstelling

In 1998 zijn alle potentiële projecten in categorie C beoordeeld aan de hand van een aantal criteria. Deze beoordeling heeft geleid tot een prioritering, die de basis was voor het jaarprogramma 1999. In het najaar van 1999, 2000, 2001 en 2002 is deze prioriteitstelling geactualiseerd, idem in 2003. De geactualiseerde prioriteitstelling is de basis geweest voor het jaarprogramma van 2004. In bijlage 3 is de prioriteitstelling voor 2004 weer gegeven.

4.2 Grondverwerving

In 2003 hebben de grondverwervingsactiviteiten voor categorie C-projecten zich geconcentreerd op de klasse 1- en 2-projecten (de projecten met hoge prioriteit). In deze projecten is in 2003 circa 19 ha verworven (inclusief ruilgrond). Hiermee was een bedrag gemoeid van ruim € 487.000. In 2003 is **beduidend minder grond in categorie C verworven dan in voorgaande jaren**. Dit komt door dat de verwerving van deze gronden volledig gefinancierd wordt door het ministerie van LNV. En in verband met bezuinigingen bij dit ministerie mochten een hele periode geen gronden aangekocht worden.

4.3 Uitvoering

Voor de prioritaire projecten uit het jaarprogramma 2003 waarvan de uitvoering kon aanvangen, zijn projectdossiers opgesteld. In deze projectdossiers is kort aangegeven wat de aard is van het desbetreffende project en welke inrichtingsmaatregelen (inclusief kostenraming) worden voorzien. Met het vaststellen van deze projectdossiers worden tevens de afspraken omtrent medefinanciering vanuit het natuurcompensatieprogramma en de verantwoordelijkheid voor de uitvoering vastgelegd. De projectdossiers zijn vastgesteld door de Stuurgroep Natuurherstel, waarna ze in uitvoering zijn genomen.

De stand van zaken van de projecten waarvoor een bijdrage is aangevraagd is als volgt, waarbij in de beschrijving de letter-cijfercombinaties achter de deelprojecten verwijzen naar de kleurenkaart achter in dit rapport.

- **Baarzandsekreek (C10)**

De kreek en de aanliggende oeverlanden (circa 32 ha) zijn in eigendom bij de Stichting Het Zeeuwse Landschap. De kreek is, in het gedeelte van Het Zeeuwse Landschap, afgekoppeld van het landbouwkundig afwateringssysteem en heeft een eigen peilbeheer gekregen. Hierdoor ontstaat in het voorjaar periodiek kale slikveldjes, die ideaal voedselgebied vormen voor bijzondere broedvogels als kluut en misschien wel kleine plevier. Enkele gedeelten opgehoogd oeverland zijn verlaagd, zodat moerasig grasland tot ontwikkeling kan komen. Een geheel verland gedeelte van de kreek is weer uitgegraven. Door medefinanciering van het natuurcompensatieprogramma kon dit eindbeeld bereikt worden. Het project is

afgerond, de eindafrekening heeft plaatsgevonden. De Stuurgroep Natuurherstel heeft voor dit project een bijdrage verleend van € 122.840.

Ten noorden van het project is eind 2002 ruim 8 ha extra begrensd, welke is opgenomen in de categorie B van het natuurcompensatieprogramma Westerschelde. De stand van zaken is in hoofdstuk 3 behandeld.

- ***Inlaag Hoofdplaat (C11)***

Met een bijdrage van het natuurcompensatieprogramma is grondwerk (maaiveldverlaging tot 80 cm) in de Inlaag Hoofdplaat (19 ha) uitgevoerd, zodat een goede uitgangssituatie ontstaat voor de ontwikkeling van natuurwaarden. Tevens kan met deze bijdrage een raster rond het gebied worden geplaatst en kan de waterhuishouding worden geoptimaliseerd ten behoeve van extra natte natuur. In totaal hebben deze maatregelen geleid tot circa 14 ha extra natte natuur. De Stuurgroep Natuurherstel heeft voor dit project een bijdrage verleend van € 190.970. Het project is afgerond, de eindafrekening heeft plaatsgevonden.

- ***Axelse kreek (C12)***

In het reservaatgebied Axelsekreek (14 ha) zijn de oeverlanden langs de zuidkant van de Axelsekreek hersteld. Door medefinanciering van het natuurcompensatieprogramma konden de toplaag worden verwijderd en afgevoerd en konden een natuurvriendelijke oever en veedrinkputten worden aangelegd. Dit heeft geleid tot circa 13 ha extra natte natuur. De werkzaamheden zijn in de loop van 2000 afgerond. De Stuurgroep Natuurherstel heeft voor dit project een bijdrage verleend van € 47.148. Het project is afgerond, de eindafrekening heeft plaatsgevonden.

- ***Plaskreek (C15)***

In het natuurontwikkelingsgebied Plaskreek (8 ha) is met een bijdrage van het natuurcompensatieprogramma grondwerk uitgevoerd voor een goede uitgangssituatie voor natte schraallandvegetaties overgaand in bloemrijk grasland en rietkragen langs de kreek. De Stuurgroep Natuurherstel heeft voor het uitvoeren van dit grondwerk een bijdrage van € 31.476 verleend. Het project is afgerond, de eindafrekening heeft plaatsgevonden.

Ten westen van het project is eind 2002 ruim 21 ha extra begrensd, welke is opgenomen in de categorie B van het natuurcompensatieprogramma Westerschelde. De stand van zaken is in hoofdstuk 3 behandeld.

- ***Willem Leopoldpolder (C16)***

Het gebied (46 ha) is ingericht als een reliëfrijk en deels schraal grasland met plaatselijk drinkputten en opgaand struweel. Er bestaan gradienten van nat naar droog, van schraal naar voedselrijk(er), van zonnig naar schaduwrijk. De vochtgradient heeft de vorm die refereert aan het historisch kreekpatroon ten tijde van de inpoldering. De inrichting is mede bereikt door een bijdrage van het natuurcompensatieprogramma. Er is circa 16 ha extra natte natuur gerealiseerd. De Stuurgroep Natuurherstel heeft een bijdrage toegezegd van € 287.000. De uitvoering is gereed. De eindafrekening wordt in het tweede kwartaal van 2004 verwacht.

[Foto]

De werkzaamheden in de Willem Leopoldpolder zijn afgerond. Er is een ideale uitgangssituatie gecreëerd, waarin de natuur zich verder kan ontwikkelen.

- **Linie Midden/ Pyramide (C27)**

Van het begrensd nat uur ont wikk elings- en reser vaat sgebied Linie midden / Pyramide is 66 ha van de 100 ha verworven en ingericht. Doel van het project was de Passageule omringd door plas-dr as gebieden, schr ale graslanden en nat t e schr aallanden. Om dit t e bereiken zijn de oevers van de Passageule verflauwd en zijn plaat selij ke maaiveldver lagingen aangebracht.

Mede door een bijdr age van het nat uur compensat iepr ogr amma is dit gebied ingericht, wat heef t geleid t ot circa 21 ha extra nat t e nat uur. De St uur groep Nat uur her stel heef t een bijdr age van € 288.705 toegezegd. De werken zijn nagenoeg afgerond, de eindafrekening wordt in het t weede kwart aal van 2004 verwacht.

- **Sophiapolder (C30)**

In het reser vaat sgebied Sophiapolder (25 ha) wordt een plas-dr asgebied aangelegd met schr aalgr aslanden. Met een bijdr age van het nat uur compensat iepr ogr amma zijn de ontgr ondingen ger ealiseer d en is het Uit water ingskanaal omgelegd, zodat er geen voedselrijk water het gebied meer instroomt. Dit leidt t ot circa 18 ha extra nat t e nat uur. De St uur groep heef t voor deze werken een bijdr age van € 486.911 toegezegd. De inrichting is nagenoeg ger eed, de eindaf rekening wordt in het t weede kwart aal van 2004 verwacht.

- **Vlaamsche kreek (C34)**

Het Water schap Zeeuws-Vlaanderen heef t met een bijdr age van het nat uur compensat iepr ogr amma de voedselrijke sliblaag uit de Vlaamsche Kreek (6 ha) weggebagger d en de nat uur waarden van de omliggende gr onden verhoogd. De St uur groep Nat uur her stel heef t een bijdr age verleend van € 81.567. Het project is afgerond, de eindafrekening heef t plaatsgevonden.

- **Otheense kreek (C36, deelgebied Eiland van de Meijer)**

Het nat uur ont wikk elingsgebied Eiland van de Meijer (24 ha) is ingericht met een bijdr age van het nat uur compensat iepr ogr amma. Met deze bijdr age kon een slenk worden verdiept en oevers worden verflauwd. Dit betekende een versterking van de component nat t e nat uur in dit gebied met circa 3 ha. De St uur groep Nat uur her stel heef t voor dit project een bijdr age verleend van € 29.227. Het project is afgerond, de eindafrekening heef t plaatsgevonden.

- **Otheense Kreek (C36, deelgebied Gat van Pinte)**

Het gebied bestaat uit twee hoge opwassen tussen de Otheense Kreek en haar deels verlande kreekuitlopers. Het streefbeeld is een afwisselend open landschap, waarin de schaal wordt bepaald door het aanwezige reliëf en losse elementen als meidoornhagen, knotwilgenrijtjes en drinkputten. Aan de zuidzijde van het gebied wordt het maaiveld verlaagd; hier wordt de ontwikkeling van rietveld nagestreefd. Het aanwezige reliëf zal worden versterkt en er wordt een tiental poelen gegraven.

De St uur groep Nat uur her stel heef t voor de eerste fase (18 ha) een bijdr age verleend van € 108.846 en voor de tweede fase (15 ha) een bijdr age toegezegd van € 115.000.

De uitvoering van de eerste fase is afgerond en de eindafrekening heef t plaatsgevonden. De uitvoering van de tweede fase is ger eed, met uitzondering van een overst eekmogelijkheid voor wandelaars over de kreek.

- **Oeverlanden Groot Eiland (C37)**

In het reser vaat sgebied Oeverlanden Groot Eiland (42 ha) wordt een bloemrijk en nat schr aal grasland met plaat selij k opgaand struweel, rietvegetatie en drinkpoelen nagestreefd. Met een bijdr age van het nat uur compensat iepr ogr amma kan dit streefbeeld ontwikkeld

worden, wat leidt tot circa 8 ha extra natte natuur. De Stuurgroep Natuurherstel heeft hiervoor een bijdrage van € 262.389 toegezegd. De grondwerkzaamheden zijn eind 2001 afgerond. De in depot gezette grond is afgezet bij agrariërs. Het aanbrengen van de beplanting zal plaatsvinden middels een in het najaar van 2004 uit te voeren groenbestek.

- ***Boschkreek Axel (C38)***

In het reservaat- en natuurontwikkelingsgebied nabij de Boschkreek (13 ha) wordt een bloemrijk grasland met plaatselijk opgaand struweel, rietvegetatie en drinkpoelen ontwikkeld. Met een bijdrage van het natuurcompensatieprogramma kan onder andere het verwijderen van de bouwvoor en de aanleg van drinkpoelen gerealiseerd worden, waardoor extra natte natuur ontstaat. De Stuurgroep Natuurherstel heeft hiervoor een bijdrage van € 96.068 toegezegd. De grondwerkzaamheden zijn eind 2001 afgerond. Het aanbrengen van de beplanting zal plaatsvinden middels een in het najaar van 2004 uit te voeren groenbestek.

- ***Driesarendskreek (C39)***

In het natuurontwikkelingsgebied Driesarendskreek (2 ha) wordt een bloemrijk grasland met plaatselijk opgaand struweel, rietveldvegetatie en een drinkpoel gerealiseerd. Met een bijdrage van het natuurcompensatieprogramma kan het verwijderen van de bouwvoor en de aanleg van drinkpoelen gerealiseerd worden, waardoor extra natte natuur ontstaat. De Stuurgroep Natuurherstel heeft hiervoor een bijdrage van maximaal € 53.763 toegezegd. De grondwerkzaamheden zijn eind 2001 afgerond. Het aanbrengen van de beplanting zal plaatsvinden middels een in het najaar van 2004 uit te voeren groenbestek.

- ***Groenproject 't Sloe (C42)***

Voor de natte gedeelten uit groenproject 't Sloe heeft de Stuurgroep Natuurherstel een bijdrage toegezegd van € 208.966. Het betreft de deelprojecten *Tevixhoek, Weelhoek en Galghoek* (gedeeltelijk). Gezien de ligging van het plangebied is gezocht naar aansluiting bij de bestaande krekensystemen op Zuid-Beveland. Voor het plangebied heeft dit geresulteerd in een streefbeeld, waarin zowel natte natuur in de vorm van natte graslanden, moerassen en open water als drogere graslanden, ruigtes en bos en struweel een plaats hebben gekregen. De uitvoering is in de loop van 2003 gestart. In verband met plantwerkzaamheden is de verwachting dat het project eind 2004 is afgerond.

- ***Schorretje Ossensisse***

De bestaande begrenzing van 16 ha is aan de oostzijde uitgebreid met 10 ha. Alle gronden zijn verworven. Het streefbeeld van de oorspronkelijke 16 ha is gereed. Dit gebied moet zich na inrichting ontwikkelen tot een reliëfrijk, open graslandgebied, met veel variatie in begroeiing. In de winter staat een groot deel onder water, in het voorjaar valt het gebied langzaam droog. Het streefbeeld voor de uitbreiding wordt begin 2004 opgesteld. Dan worden ook de voorbereidingen van de inrichting opgestart. Door de Stuurgroep is een subsidie toegezegd van € 311.051.

- ***Vogel-zuid***

Het gebiedje, dat geheel verworven is, is circa 16 ha groot. Het streefbeeld is een reliëfrijk, nat, matig voedselrijk grasland overgaand in bloemrijk grasland met plaatselijk zoet of licht brak water en opgaand struweel. De voorbereidingen van de inrichting worden begin 2004 opgestart. De Stuurgroep Natuurherstel heeft een subsidie toegezegd van € 182.155.

- ***Zwartenhoeksekreek***

Ten noorden en zuiden van de Zwart enhoeksekreek is circa 12 ha verworven. De voorbereidingen voor de inrichting zijn in 2003 opgestart. Het streven is om al in het eerste kwartaal van 2004 te starten met de uitvoering. Na inrichting zal het gebied bestaan uit reliëf rijk grasland met drinkpoelen en struweel, aansluitend op de rietvegetatie en het open water in de kreek.

5 Ontwikkelingen

5.1 Evaluatie 1998-2001

Conform de bepalingen in de Bestuursovereenkomst (1998) is drie jaar na ondertekening hiervan een (tussentijdse) evaluatie van het programma uitgevoerd (zie bijlage 1). In haar terugblik constateerde de Voortgangscommissie dat er slechts in beperkte mate uitvoering kan worden gegeven aan de realisatie van buitendijkse projecten. Anders is het bij de realisatie van de binnendijkse projecten die direct grenzen aan de Westerschelde, de zogenaamde inlagen (categorie B). Hoewel ook daar in beperkte mate inrichtingsmaatregelen hebben plaatsgevonden, zijn in deze categorie doorgaans met een goede kans en tegen redelijke kosten Westerscheldegerelateerde natuurwaarden te realiseren. De uitvoering van het krekensherstel en een kwaliteitimpuls van de uitvoering van het Natuurbeleidsplan (categorie C) verloopt voortvarend.

Naar aanleiding van de ervaringen bij de uitvoering stelde de Voortgangscommissie dat het programma erbij gebaat is om, waar mogelijk, de inlagen via technische middelen in directe verbinding te brengen met de Westerschelde, zodat het estuariene karakter toeneemt. Daarnaast worden bij voorkeur projecten gecombineerd, zodat er ecologisch sterkere eenheden ontstaan. Gezien het belang van deze binnendijkse projecten en de kansen op realisatie heeft de voortgangscommissie besloten tot een verschuiving van een deel van het budget van categorie C naar B, in combinatie met (op termijn) aanvullende financiering van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat. In hoofdstuk 6 wordt er nader ingegaan op de financiële aspecten van het programma.

5.2 Ingebrekestelling

De Europese Commissie heeft de Nederlandse regering bij brief van 19 februari 1998 in gebreke gesteld voor wat betreft de toereikendheid, in het kader van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn, van het in 1998 overeengekomen Natuurcompensatieprogramma Westerschelde. Door de Nederlandse regering is bij brief van 23 april 1998 hierop gereageerd. Vervolgens heeft de Europese Commissie bij brief van 7 mei 2001 op de brief van de Nederlandse regering gereageerd met een aanvullende ingebrekestelling. In deze aanvullende ingebrekestelling stelt de Europese Commissie dat Nederland haar verplichtingen uit artikel 4, vierde lid van de Vogelrichtlijn en uit artikel 6, derde en vierde lid van de Habitatrichtlijn niet is nagekomen. Bij brief van 22 oktober 2001 heeft de Nederlandse regering geantwoord op deze aanvullende ingebrekestelling van de Europese Commissie. In het antwoord stelt de Nederlandse regering dat de Europese Commissie niet heeft aangetoond dat Nederland haar verplichtingen uit artikel 4, vierde lid van de Vogelrichtlijn en uit artikel 6, derde en vierde lid van de Habitatrichtlijn niet is nagekomen. De Nederlandse regering is van mening dat het in 1998 overeengekomen Natuurcompensatieprogramma Westerschelde in voldoende mate voldoet aan de eisen die daar aan vanuit de Vogelrichtlijn en vanuit de Habitatrichtlijn worden gesteld. Er is in de visie van de Nederlandse regering dan ook geen noodzaak om vanwege Europese verplichtingen extra maatregelen te nemen.

Naar aanleiding van deze Nederlandse reactie heeft de Europese Commissie bij brief van 11 juli 2003 een met redenen omkleed advies aan de Nederlandse regering uitgebracht. In dat advies blijft de Europese Commissie bij haar standpunt dat Nederland de verplichtingen uit hoofde van de richtlijnen niet nakomt en verzoekt derhalve Nederland binnen twee maanden de nodige maatregelen te treffen om alsnog aan de richtlijnen te voldoen. Bij brief van 21 oktober 2003

heeft de Nederlandse regering hierop gereageerd. In die reactie concludeert de Nederlandse regering dat het geheel van vastgestelde en aangepaste natuurcompensatiemaatregelen voldoende is om aan de verplichtingen op grond van de Vogel- en de Habitatrichtlijn te voldoen. Het is nu aan de Europese Commissie om te beslissen of deze Nederlandse reactie aanleiding geeft tot het nemen van verdere vervolgstappen.

5.3 Nieuwe projecten en kwaliteitsverbetering

In 2000 is een groslijst opgesteld van suggesties uit de regio voor een kwaliteitsverbetering en of inrichting van de oevergebieden van de Westerschelde.

De suggesties die voor buitendijkse gebieden zijn gedaan vereisen doorgaans beheer-technische danwel planologische maatregelen, waar mee ze buiten de scope van het programma vallen. Mede naar aanleiding van de suggesties zijn echter enkele nieuwe buitendijkse projecten aan het programma toegevoegd. Het betreft de veerpleinen van de veerhavens Kruiningen en Perkpolder; vanwege de samenhang met de veerhavens zijn ze in de paragrafen 2.4 en 2.5 beschreven. Daarnaast is een bescherming van het Schor van Waarde als nieuw project toegevoegd. Dit deelproject heeft in 2001 een reguliere status gekregen; als zodanig is de voortgang beschreven in paragraaf 2.6.

De ideeën hebben bovendien geleid tot een elftal nieuwe binnendijkse projecten, met een totaal oppervlak van circa 300 ha. Met de uitvoering van deze projecten kan een aanzienlijke winst aan Westerscheldegebonden natuur worden gerealiseerd. In deze gebieden kunnen zoutminnende planten zich vestigen en ook zullen ze de rust- en foerageermogelijkheden voor watervogels vergroten. De projecten zijn op 17 december 2002 door Gedeputeerde Staten van Zeeland formeel vastgesteld. Het betreft achtereenvolgens Scheldeoord, Kruiningen/ Sluisweg, Inkelwest, Waarde/ Vroondijk, Bath, Bathse Schor, Perkpolder, Plaskreek, Nummer Een, Baarzandse kreek, Karrevelden Oud-Br eskenspolder. De voortgang is beschreven in hoofdstuk 3.

Uit een verkenning bleek dat bij enkele van deze projecten het in principe mogelijk is de estuariene kwaliteit en te verhogen, bijvoorbeeld door kwelbuizen te slaan of een doorlaat middel in de zeedijk aan te leggen. Achtereenvolgens gaat het om de volgende projecten: Perkpolder (B12), Margarethapolder (B3), Waarde/ Vroondijk (B9), Kruiningen/ Sluisweg (B7) en Herdijkt e Zwarte Polder (C9). Het laatste project is vanwege de aard van de vervolgstudie beschreven in hoofdstuk 2 (Voortgang buitendijkse projecten), de andere projecten zijn beschreven in hoofdstuk 3 (Voortgang binnendijkse projecten).

6 Financiën Natuurcompensatieprogramma Westerschelde

6.1 Beschikbare budgetten

Voor de drie categorieën projecten zijn in de Bestuursovereenkomst van februari 1998 de volgende budgetten afgesproken:

- buitendijkse natuurcompensatieprojecten (cat. A) € 7,7 miljoen (f 17 miljoen);
- binnendijkse natuurcompensatieprojecten (cat. B) € 8,6 miljoen (f 19 miljoen);
- kwaliteitimpuls Natuurbeleidsplan/ kreekherstel (cat. C) € 13,6 miljoen (f 30 miljoen).

In het kader van de tussentijdse evaluatie (1998-2001) heeft een herziening van financiële middelen plaatsgevonden. Daarbij is € 6,8 miljoen uit categorie C verplaatst naar categorie B. De uitgaven en verplichtingen per categorie zijn weergegeven in de paragrafen 6.4 en 6.5.

In 1996 en 1997 zijn in het kader van het project natuurherstel Westerschelde ook al uitgaven gedaan door het Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Deze vallen buiten het totaalbedrag van € 30 miljoen.

6.2 Aanvullende financiering

Reeds bij het opstellen van de bestuursovereenkomst heeft de toenmalige Minister van Verkeer en Waterstaat, mevrouw Jorritsma, bij de behandeling van het natuurcompensatieprogramma Westerschelde in de Tweede Kamer, meer financiële mogelijkheden toegezegd. Dit werd ondersteunt bij de ondertekening, waarbij is gezegd dat nieuwe, gedragen projecten die voldoen aan de voorwaarden van de bestuursovereenkomst, 'welwillend' in overweging worden genomen. De staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat heeft deze toezegging in de Tweede Kamer herhaald en bij haar bezoek aan de Westerschelde in het voorjaar van 2001 nogmaals bevestigd. Naar aanleiding van de evaluatie 1998-2001 heeft zij in november 2001 schriftelijk verzocht binnen één jaar nader te berichten over de realiseerbaarheid van de nieuwe projecten om daarna te kunnen besluiten in welke mate en in welk jaarritme extra middelen beschikbaar moeten worden gesteld. Daarbij dient te worden uitgegaan van een maximale extra bijdrage van totaal € 6,8 miljoen. De staatssecretaris heeft haar standpunt nogmaals toegelicht in de Tweede Kamer (13-9-2002), naar aanleiding van vragen van de vaste commissie voor Verkeer en Waterstaat.

Het verzoek is door Gedeputeerde Staten schriftelijk beantwoord op 20 januari 2003. In de brief is aangegeven dat er 300 ha extra natte natuur in nieuwe inlagen kan worden ontwikkeld. De betreffende gebieden zijn in december 2002 officieel begrensd, zoals beschreven in paragraaf 5.4. Voor de realisatie is een extra bijdrage vereist van € 6,6 miljoen. In haar reactie van 3 februari 2004 geeft de staatssecretaris aan dat € 6.6 miljoen gereserveerd wordt op de begroting van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Dit geld is bedoeld voor de inlagen maar kan, indien gewenst, ook deels worden gebruikt voor een aangepast en uitgebreid natuurcompensatieproject Perkpolder.

6.3 Groenfonds overeenkomsten

Speciaal voor de financiering van de binnendijkse projecten (categorieën B en C) is op 10 november 1999 een zogenaamde Groenfondsructie overeen gekomen. Hier voor is een drietal overeenkomsten gesloten:

1. Een overeenkomst tussen Rijkswaterstaat Zeeland en Provincie Zeeland. Hierin is vastgelegd dat Rijkswaterstaat de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de binnendijkse projecten overdraagt aan de Provincie Zeeland.
2. Een overeenkomst tussen Rijkswaterstaat, Provincie Zeeland en Nationaal Groenfonds. Hierin is vastgelegd dat Rijkswaterstaat Zeeland € 22,2 miljoen (f 49 miljoen) voor de binnendijkse projecten van de Rijksbegroting overboekt naar een rekening courant bij het Groenfonds, waarover de Provincie Zeeland beschikkingsbevoegdheid krijgt.
3. Een overeenkomst tussen Provincie Zeeland en Dienst Landelijk Gebied. Hierin is vastgelegd onder welke voorwaarden DLG de uitvoeringstaken voor de binnendijkse projecten op zich neemt.

Volgens de overeenkomsten zal eenmaal per kwartaal de Dienst Landelijk Gebied inhoudelijke en financiële informatie inzake de uitvoering verstrekken aan de Provincie Zeeland. Gedeputeerde Staten van Zeeland zullen jaarlijks rapporteren aan de Voortgangscommissie. De staatsecretaris van Verkeer en Waterstaat houdt de eindverantwoordelijkheid voor het totale natuurcompensatieprogramma.

6.4 Uitgaven buitendijkse projecten

In 2002 zijn voor het eerst uitgaven voor daadwerkelijke realisatie van projecten gedaan, in 2003 is dit bedrag toegenomen (zie het hierna opgenomen overzicht). De kosten betreffen met name de aanleg van de kribben bij het Schor van Waarde. In beperkte mate zijn ook uitgaven gedaan voor de veerhaven Kruiningen (2002) en Hansweert (2003).

De vermelde capaciteitskosten voor Rijkswaterstaat Zeeland betreffen zowel de planvorming als de (voorbereiding op de) realisatie. In 2003 lag het accent op de laatste categorie. De overige uitgaven hebben betrekking op uitbestedingen en inhuur van specialisten ten behoeve van planvorming en realisatie.

Overzicht uitgaven buitendijkse projecten (in euro's)

Apparaatskosten	1998/ '99	2000	2001	2002	2003	Totaal
Product uitgaven	0	0	0	225.381	1.347.739	1.573.120
Capaciteit Rijkswaterstaat directie Zeeland	139.578	215.546	190.134	339.095	412.757	1.297.110
Overige uitgaven, waaronder advisering specialistische diensten Rijkswaterstaat	31.765	60.807	97.563	50.756	19.630	260.521
Totaal	171.343	276.352	287.697	615.232	1.780.126	3.130.750

6.5 Uitgaven binnendijkse projecten

Uitgaven voor de binnendijkse projecten in 2003 betreffen:

- De kosten van de grondaankoop categorie B;
- De kosten van de aankoop van ruilgrond t.b.v. categorie C;
- De kosten van inrichting categorie C (Sophiapolder, Eiland van de Meijer, Axelse kreek, Gat van Pint e, I nlaag Hoof dplaat);
- De apparaatkosten van DLG;
- De apparaatkosten van Provincie Zeeland (natuurontwikkelingsplannen).

Onderstaand een overzicht van de werkelijke uitgaven in 2003. Voor de volledigheid zijn tevens de uitgaven in de voorgaande jaren opgenomen, zodat het totaal van de uitgaven tot en met 31/12/2003 zichtbaar is (€ 10,8 miljoen).

Overzicht uitgaven binnendijkse projecten

	1999/ 2000	2001	2002	2003	Totaal uitgaven t/m 31/12/2003
Grondverweving Categorie B	2.119.759	-	440.629	172.890	2.733.278
Ruilgrond Categorie B	-	2.163.117	-	-	2.163.117
Inrichting Categorie B	87.859	21.965	-	-	109.824
Ruilgrond Categorie C	-	1.840.433	687.676	5.824	2.533.933
Flankerend beleid Categorie C	-	-	23.792	-	23.792
Inrichting Categorie C	-	196.494	542.368	925.244	1.664.106
Apparaatkosten DLG	485.135	254.936	260.771	336.479	1.337.321
Apparaatkosten Provincie Zeeland	61.052	75.369	66.044	22.951	225.416
Quickscan Grondbalans	5.672	-	-	-	5.672
Kadasterkosten	1.468	-	-	-	1.468
Totaal	2.760.945	4.552.314	2.021.280	1.463.388	10.797.927

Naast de hier voor genoemde uitgaven is er sprake van verplichtingen. Voor een deel zijn deze afkomstig uit 1999, 2000, 2001 en 2002 daarnaast zijn in 2003 nieuwe verplichtingen aangegaan. Deze betreffen een bijdrage voor de categorie B-projecten: Rammekenshoek 1^e fase, Den Inkel en Galghoek I en zuid en een bijdrage voor de categorie C-projecten: Zwartenhoekse kreek, Schorretje Ossenisse en Vogel-zuid. Daarnaast zal nog een afrekening plaats moeten vinden over de apparaatkosten van de tweede helft van 2003 van de Provincie.

Onderstaand een overzicht van de verplichtingen die in 2003 zijn aangegaan. Voor de volledigheid zijn tevens de restant verplichtingen uit 1999, 2000, 2001 en 2002 opgenomen, zodat het totaal van de verplichtingenstand per 31/12/2003 zichtbaar is.

Overzicht verplichtingenstand per 31/12/03

	Restant verplichtingen uit 1999 en 2000	Restant verplichtingen uit 2001	Restant verplichtingen uit 2002	Nieuwe verplichtingen aangegaan in 2003	Totaal openstaande verplichtingen per 31.12.2003
Inrichting Categorie B	-	-	-	424.858	424.858
Inrichting Categorie C	175.863	208.966	215.915	622.309	1.223.053
Apparaatkosten DLG	-	-	-	-	-
Apparaatkosten Provincie Zeeland	-	-	-	± 25.000	± 25.000
Totaal	175.863	208.966	215.915	± 1.072.167	± 1.672.911

Op 31 december 2003 bedroeg het totaal van uitgaven en openstaande verplichtingen voor de binnendijkse projecten € 10.797.927 + € 1.672.911 = € 12.470.838. In onderstaande tabel is het totaal van uitgaven en openstaande verplichtingen weer gegeven.

	Uitgaven t/m 2003	Verplichtingen	Totaal
Categorie B	5.006.219	424.858	5.431.077
Categorie C	4.221.831	1.223.053	5.444.884
Apparaatkosten	1.569.877	± 25.000	1.594.877
Totaal	10.797.927	± 1.672.911	12.470.838

6.6 Versnelling grondverwerving categorie C-projecten

In 2003 was € 1,2 miljoen beschikbaar aan reguliere middelen voor de verwerving van reser vaat s- en natuurontwikkelingsgebieden in Zeeland. Circa één derde hiervan, of wel zo'n € 40.000, kan worden toegekend aan prioritaire projecten van categorie C van het natuurcompensatieprogramma.

In 2003 is in deze prioritaire projecten (klasse 1 en 2) uit categorie C slechts 20 ha verworven, voor een bedrag van € 49.000. *Vergeleken met voorgaande jaren zijn er in 2003 weinig gronden in de categorie C verworven.* Dit komt door de aankoopstop vanuit het Ministerie van LNV.

De reguliere middelen bleken eind 2002 onvoldoende om het versnelde tempo van de grondaankopen en behoefte van categorie C-projecten te kunnen financieren. De Stuurgroep Natuurherstel heeft daarom ingestemd met voorfinanciering van 23 ha. Het bedrag dat hiermee gemoeid was, is eind 2003 terugbetaald aan het natuurcompensatieprogramma.

7 Organisatie en besluitvorming

7.1 Organisatie uitvoering buitendijkse projecten

De hoofdingenieur-directeur van Rijkswaterstaat Zeeland heeft als eindverantwoordelijke voor de buitendijkse projecten een algemeen projectleider aangesteld voor de realisatie. Deze legt verantwoording af aan het lijnmanagement, is verantwoordelijk voor de voortgang in de deelprojectgroepen en voor de interne communicatie en zorgt voor een goede afstemming tot de uitvoering van de projecten uit de categorieën B en C. Deze algemene projectleider vormt samen met de deelprojectleiders, een financieel specialist, een bestuurlijk-juridisch adviseur en een communicatieadviseur de projectgroep Natuurcompensatieprogramma Westerschelde.

De deelprojectleiders stellen projectgroepen in om de planvorming en realisatie ter hand te nemen. De projectgroepen bestaande uit vertegenwoordigers van Rijkswaterstaat zonder delen en belanghebbende partijen, zoals Provincie, waterschap, gemeente, en de (beoogde) terreinbeheerder. Afhankelijk van het deelproject kunnen derden worden geïnfomeerd dan wel betrokken, zoals de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek bij het Schor van Waarde. De samenstelling van de projectgroepen is te lezen in bijlage 2b.

7.2 Organisatie uitvoering binnendijkse projecten en kwaliteitsimpuls Natuurbeleidsplan/ kreekherstel

In juni 1998 hebben Gedeputeerde Staten en de Werkgroep Natuurherstel Westerschelde en de Stuurgroep Natuurherstel Westerschelde ingesteld. De samenstelling van de werkgroep is in 2003 gewijzigd ten opzichte van 2002 door vervanging van mevrouw W. Dekker, de heer J. Dees, en mevrouw M. De Lange door respectievelijk de heer E.J. van der Meer, de heer J.A. van Werkum en mevrouw G. Naaije. De samenstelling van de stuurgroep is in 2003 gewijzigd door vervanging van de heren G. de Kok, W. de Graaf, K. van der Hoofd, L. Harpe, W. van Zandbrink en mevrouw W. Dekker door respectievelijk de heren M. Kramer, A. Paauwe, L. Wille, R. Termaat, B. Holtslag en E.J. van der Meer. In bijlage 2c is de samenstelling van Werkgroep en Stuurgroep opgenomen.

Besluiten over de uitvoering van de binnendijkse natuurcompensatieprojecten worden genomen door de Stuurgroep Natuurherstel Westerschelde. Deze besluiten worden voorbereid door de Werkgroep Natuurherstel. Gedeputeerde Staten van Zeeland zijn eindverantwoordelijke voor het vaststellen van beslidsdocumenten aangaande het natuurcompensatieprogramma.

De Werkgroep en de Stuurgroep Natuurherstel Westerschelde hebben in 2003 elk driemaal vergaderd.

7.3 Besluitvorming buitendijkse projecten

In de projectgroepen wordt op ambtelijk niveau de besluitvorming inhoudelijk voorbereid. Op of parallel aan het inhoudelijke traject volgt een bestuurlijk besluitvormingsproces, waarvoor de Voortgangscommissie namens de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat verantwoordelijk is.

7.4 Besluitvorming binnendijkse projecten en kwaliteitsimpuls Natuurbeleidsplan/kreekherstel

In 2003 zijn door de Werkgroep Natuurherstel aan de Stuurgroep Natuurherstel ter goedkeuring voorgelegd:

- Projectvoorstel, inclusief subsidieverzoek voor het project Rammekenshoek, fase 1;
- Projectvoorstel, inclusief subsidieverzoek voor het project Den Inkel;
- Projectvoorstel, inclusief subsidieverzoek voor het project Galghoek zuid;
- Projectvoorstel, inclusief subsidieverzoek voor het project Zwartenhoeksekreek;
- Projectvoorstel, inclusief subsidieverzoek voor het project Schorretje Ossensisse;
- Projectvoorstel, inclusief subsidieverzoek voor het project Vogel-zuid;
- Jaarprogramma binnendijkse natuurcompensatie 2003. Dit jaarprogramma is op 10 februari 2004 vastgesteld door GS.

Daarnaast zijn de Werkgroep en de Stuurgroep regelmatig geïnformeerd over de voortgang van de overige projecten.

8 Conclusies

8.1 Buitendijkse projecten

De vijf buitendijkse projecten waar, op basis van de Bestuursvereenkomst, oorspronkelijk mee van start is gegaan bleken om verschillende redenen niet alle kansrijk. Een beoogde uitbreiding van een bestaande broedlocatie strandde op milieutoxische stoffen in het watermilieu. Een bescherming van het afkalvende Zuidgors spoorde niet met het beleid van natuurlijkheid, mede in combinatie met bestaande natuurwaarden. Een broedgebied bij Hansweert kon niet op voldoende maatschappelijke steun rekenen, terwijl het alternatief vastliep in de complexiteit rond noodzakelijke bedrijfsverplaatsing. Alleen de veerhavens Kruijningen en Perkpolder, die onder voorbehoud waren opgenomen, zijn nog van betekenis. Voor de eerste worden inmiddels voorbereidingen getroffen om schor en slik te ontwikkelen. De veerhaven Perkpolder is nog onderwerp van discussie tussen Rijkswaterstaat, Provincie Zeeland en gemeente Hulst.

In deze discussie worden tevens het veerplein en de oostelijk gelegen polder betrokken, zowel op bestuurlijk als inhoudelijk niveau. Het totale gebied biedt mogelijkheden voor een ambitieuze inrichting, waarmee het oorspronkelijke programma kan worden versterkt.

Dit is ook het geval met een buitendijks project dat in de loop der tijd is toegevoegd, namelijk een bescherming van het Schor van Waarde. De maatregelen zijn inmiddels uitgevoerd. De eerste resultaten van monitoring geven aan, dat de erosie van het slik is omgeslagen in sedimentatie. Daarmee is een bescherming gerealiseerd van de natuurwaarden en de resten van het archeologisch waardevolle verdronken dorp in het slik.

Met het oog op een versterking van het programma is in 2003 onderzocht of het mogelijk is het binnendijkse project Herdijkt de Zwarte Polder met een gecontroleerd doorlaat middel in de zeedijk in verbinding te stellen met de Westerschelde. Het duurzaam laten functioneren van dit doorlaat middel vergde echter een te grote beheerspanning in het aangrenzende, buitendijkse gelegen natuurgebied Verdronken Zwarte Polder. In samenspraak tussen betrokken wordt nu bekeken welke mogelijkheden er buitendijks zijn om de natuurwaarden te verhogen.

8.2 Binnendijkse projecten

Geconcludeerd kan worden dat de realisatie van de categorie B-projecten in het algemeen naar wens verloopt. Aansluitend aan Rammekenshoek is buitendijks een voor malig slibdepot ingericht als duingebied. Voor de projecten Rammekenshoek fase 1 en Den Inkel zijn de voorbereidingen voor inrichting opgestart. In de Margarethapolder is een behoorlijke oppervlakte verworven. Er is echter nog geen afgeronde, in te richten eenheid ontstaan. Eind 2002 zijn 12 projecten aan de categorie B toegevoegd. De inrichting van één ervan (Galghoek) is eind 2003 opgestart. Voor het project Bat hse Schor worden in 2004 de voorbereidingen voor de inrichting opgestart. De overige projecten zitten nog in het stadium van grondverwerving.

In de categorie C-projecten is, door de aankoopstop van het Ministerie van LNV, beduidend minder grond verworven dan in voorgaande jaren. Per 1 januari 2004 is deze aankoopstop opgeheven, zodat de grondverwerving in deze categorie weer aan kan trekken. Inmiddels zijn 9 projecten uitgevoerd en zijn er 7 in uitvoering. De verwachting is dat van de in uitvoering zijnde

projecten er in 2004 vier afgerond zullen zijn. Daarnaast worden naar verwachting voor vijf projecten de voorbereidingen in 2004 opgestart.

Bijlage 1   Verschenen documenten

Algemeen

Anonymus, 1998

Bestuursovereenkomst Natuurcompensatieprogramma Westerschelde. 27 februari 1998.

Anonymus, 1999

Uitvoeringsovereenkomst Natuurcompensatieprogramma Westerschelde. 3-delig: overeenkomst tussen 1. Rijkswaterstaat Directie Zeeland/ Provincie Zeeland/ Stichting Nationaal Groenfonds, 2. Rijkswaterstaat Directie Zeeland/ Provincie Zeeland en 3. Provincie Zeeland/ Dienst Landelijk Gebied. Vastgesteld op 10 november 1999 te Middelburg.

Voortgangscommissie Natuurcompensatieprogramma Westerschelde, 1999

Voortgangsrapportage 1998. Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Zeeland.

Voortgangscommissie Natuurcompensatieprogramma Westerschelde, 2000

Voortgangsrapportage 1999. Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Zeeland op 18 april 2000.

Voortgangscommissie Natuurcompensatieprogramma Westerschelde, 2001

Voortgangsrapportage 2000. Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Zeeland op 29 mei 2001

Voortgangscommissie Natuurcompensatieprogramma Westerschelde, 2001

Evaluatie 1998-2001. Onder redactie van de Provincie Zeeland, Dienst Landelijk Gebied, Rijkswaterstaat Directie Zeeland en het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

Voortgangscommissie Natuurcompensatieprogramma Westerschelde, 2002

Voortgangsrapportage 2001. Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Zeeland op 11 juni 2002

Voortgangscommissie Natuurcompensatieprogramma Westerschelde, 2003

Voortgangsrapportage 2002. Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Zeeland op 3 juni 2003

Commissie Westerschelde, 1997

Advies Commissie Westerschelde, onder leiding van mr. J. Hendriks, over natuurcompensatiemaatregelen in het kader van de verruiming van de vaarweg in de Westerschelde. Uitgebracht aan de Minister van Verkeer en Waterstaat, mw. A. Jorritsma-Lebbink. 29 augustus 1997.

Buitendijkse projecten (categorie A)

Anonymus, 1998

Projectplan Broedgebied Hansweert. Project in het kader van het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde. Nota AXW 98.1009

Anonymus, 1999

Projectprogramma, beslisdocument Broedgebied Hansweert. Project in het kader van het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde. Nota AXW 99.001

Berchum, A.M. van, 2001

Gewikt en Gewogen. Afwegingsdocument voor de bescherming van Zuidgors en Baarland. Opgesteld in het kader van het Natuurcompensatieprogramma Westerschelde, buitendijkse projecten. Rijkswaterstaat directie Zeeland, afdeling Integraal Waterbeheer. Nota AXW-2001-01

Berchum, A.M. van, 2001

Verkenning nieuwe projecten NCP Westerschelde. Verslag van een bespreking op 25 september 2001 tussen J. Beijersbergen (Provincie Zeeland) en A. van Berchum (Rijkswaterstaat Directie Zeeland)

Berchum, A.M. van, 2001

Afwegingsdocument Extra natuurcompensatieprojecten buitendijks. De kansrijkheid onderzocht van suggesties die door de regio zijn aangedragen. Rapport AXW-2001.06, NCP/E-01.001

Berchum, A.M. van, 2002

Projectplan Natuurcompensatie in de veerhaven Kruiningen. Concept 13-2-2002. Rijkswaterstaat Directie Zeeland

Consemulder J., 2001

Studie naar mogelijke maatregelen voor het behoud van het slik en schor van Waarde. Rijksinstituut voor Kust en Zee/RIKZ. Werkdocument RIKZ/AB/2001/825x

Erkman, A.A., 2001

Bescherming van Schor en Slik bij Waarde. Projectplan. DZL WD-01.xxx

Harpe, L., 2002

Verkenningnotitie naar de mogelijkheden voor natuurcompensatie in de oude haven van Hansweert

Harpe, L., 2002

Verkenningnotitie naar de mogelijkheden van bedrijfsverplaatsing in de oude haven van Hansweert

Houmes, W., 1999

Projectplan Bescherming Zuidgors. Project in het kader van het Natuurcompensatieprogramma. Rijkswaterstaat directie Zeeland, afd. Integraal Waterbeheer. Nota AXW 99.003

Ingenieursbureau Svasek bv, 2000

Modellsimulaties NCP Westerschelde. Eindrapport nr. 00244/1160.

Liek, G.J. & B. Kornman, 2001

De morfologische ontwikkeling van het slik en schor van Waarde in de periode 1957-2000. Rijksinstituut voor Kust en Zee/RIKZ. Werkdocument RIKZ/AB/2001/802x

Royal Haskoning/ Svašek, 2001,

Modellsimulaties NCP Westerschelde, Slikken van Waarde. Rapport 1213/R1553/MJ/Rott2b.

Stikvoort, E.C., 2000

Bodemdieren van het Slik van Everingen en Plaat van Baarland. Rijksinstituut voor Kust en Zee/ RI/ KZ. Werkdocument RI/ KZ/ AB/ 2000/ 833x

Stikvoort, E.C., 2001

Bodemdieren van de Slikken van Waarde. Rijksinstituut voor Kust en Zee/ RI/ KZ. Werkdocument RI/ KZ/ AB/ 2001/ 833x

Storm, C. & A. Erkman, 2001

Afwegingsdocument inrichting speciebergingsdepot. Nota AXW 01.0AA

Svašek, 2000

Stromingsberekeningen NCP Westerschelde. Rapport 00244/ 1160

Binnendijkse projecten (categorieën B en C)

Dekker, W., 1998

Jaarprogramma 1999. Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Zeeland op 22 december 1998

Dekker, W., 1999

Jaarprogramma 2000. Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Zeeland op 14 december 1999

Dekker, W., 2000

Jaarprogramma 2001. Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Zeeland op 12 december 2000

Adriaensen, M.A.M., 2001

Jaarprogramma 2002. Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Zeeland op 11 december 2001.

Adriaensen, M.A.M., 2002

Jaarprogramma 2003. Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Zeeland op 27 januari 2003.

Adriaensen, M.A.M., 2002

Jaarprogramma 2004. Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Zeeland op 10 februari 2004.

Werkgroep Natuurontwikkeling, 1998

Natuurontwikkeling Axelse Kreek

Werkgroep Natuurontwikkeling, 1998

Natuurontwikkeling Eiland van de Meijer

Werkgroep Natuurontwikkeling, 1999

Natuurontwikkeling Inlaag Hoofdplaat

Werkgroep Natuurontwikkeling, 1999

Verkenning van de mogelijkheden voor natuurontwikkeling op het Batshese Schor

Werkgroep Natuurontwikkeling, 2000

Natuurontwikkeling binnen landinrichtingsgebied Axel

Werkgroep Nat uur ont wikkeling, 2000
Nat uur ont wikkeling binnen landinrichtingsgebied Pont e

Werkgroep Nat uur ont wikkeling, 2000
Nat uur ont wikkeling Galghoek

Werkgroep Nat uur ont wikkeling, 2000
Nat uur ont wikkeling Gat van Pnt e

Werkgroep Nat uur ont wikkeling, 2000
Nat uur ont wikkeling Willem Leopoldpolder

Werkgroep Nat uur ont wikkeling, 2000
Nat uur ont wikkeling Den I nkel

Werkgroep Nat uur ont wikkeling, 2001
Nat uur ont wikkeling Mar gar et hapolder

Werkgroep Nat uur ont wikkeling, 2001
Nat uur ont wikkeling Verschepolder

Werkgroep Nat uur ont wikkeling, 2001
Nat uur ont wikkeling Zwart enhoeksekr eek

Werkgroep Nat uur ont wikkeling, 2002
Nat uur ont wikkeling Rammekenshoek

Werkgroep Nat uur ont wikkeling, 2002
Nat uur ont wikkeling Schor van Ossendrecht

Werkgroep Nat uur ont wikkeling, 2003
Nat uur ont wikkeling De Vogel-zuid

Bijlage 2a Samenstelling van de Voortgangscommissie

Namens Provincie Zeeland:	de heer M. Kramer (voorzitter)
Namens Rijkswaterstaat Zeeland:	de heer P. Donk
	de heer R. Termaat (secretaris)
Namens Ministerie van LNV:	de heer R. Woudstra
Namens de Zeeuwse waterschappen:	de heer W. Gosselaar
Namens de Westerschelde gemeenten:	mevrouw L. Poppe- De Looff

Bijlage 2b Samenstelling van de projectgroepen van de buitendijkse projecten

Projectgroep buitendijkse natuurcompensatieprojecten (intern Rijkswaterstaat)

De heer R. Termaat (algemeen project leider)
De heer A. van Berchum (project leider)
Mevrouw A. Erkman (project leider)
De heer D. de Kramer (Realisatie Werken en Infrastructuur)
De heer L. Harpe (project leider en lid Bestuurlijke en Juridische Zaken)
De heer C. Janse (Bedrijfsbureau; agendalid)
De heer E. de Feijter (Communicatie en Voorlichting; agendalid)

Projectgroep Broedgebied Hansweert

De heer L. Harpe (project leider RWS)
Mevrouw M. van Aken (secretarisse)
De heer D. Visser (gemeente Reimerswaal)
De heer A. Beaufort (waterschap Zeeuwse Eilanden)
De heer G. Stooker (Staatssbosbeheer)
De heer J. Beijersbergen (Provincie Zeeland)

Projectgroep Veerhaven Kruiningen

De heer A. van Berchum (project leider RWS)
Mevrouw M. van Aken (secretarisse)
De heer D. de Kramer (RWS, Realisatie Werken en Infrastructuur)
De heer J. Pouwer (RWS, Overdracht Veerhavens)
De heer M. Klop (RWS, waterkeringen)
Mevrouw N. Merrelaar (RWS, dienstkring Noord- en Midden Zeeland)
De heer D. Visser (gemeente Reimerswaal)
De heer J. Beijersbergen (Provincie Zeeland)
De heer H. Sluiter (Staatssbosbeheer)
De heer A. Beaufort (waterschap Zeeuwse Eilanden)

Projectgroep Bescherming Schor van Waarde

Mevrouw A. Erkman (project leider RWS)
Mevrouw M. van Aken (secretarisse)
De heer J. Beijersbergen (Provincie Zeeland)
De heer J. Consemulder (RWS, Rijksinstituut voor Kust en Zee)
De heer R. Termaat (RWS, Morfologie watersystemen)
De heer E. Buijck, b.a. de heer C. Mollenberg (Staatssbosbeheer)
De heer C. van Rooijen (Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek)
De heer A. Beaufort (waterschap Zeeuwse Eilanden)
De heer D. de Jong (RWS, Rijksinstituut voor Kust en Zee; agendalid)
De heer M. Kocken (Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek; agendalid)
De heer B. van Lier (waterschap Zeeuwse Eilanden; agendalid)
De heer R. van Dierendonck (Provincie Zeeland/ provinciaal archeoloog; agendalid)

Bijlage 2c Samenstelling van de Werkgroep en de Stuurgroep Natuurherstel voor de binnendijkse projecten en kwaliteitsimpuls natuurbeleidsplan/ kreekherstel

Stuurgroep Natuurherstel Westerschelde

Namens de provincie Zeeland:	de heer M. Kramer (voorzitter) de heer G. van Overloop (secretaris)
Namens het waterschap Zeeuwse Eilanden:	de heer W. Gosselaar
Namens het waterschap Zeeuws-Vlaanderen:	de heer A. Pauwe
Namens de gemeenten noordelijk Westerschelde:	de heer A. Verbree
Namens de gemeenten zuidelijk Westerschelde:	de heer L. Wille
Als adviseur/ projectleider RWS Zeeland:	de heer R. Termaat
Als adviseur namens de Provincie Zeeland:	de heer R. Mooij
Als adviseur namens de Dienst Landelijk Gebied:	de heer B. Holtslag
Als adviseur/ projectleider DLG:	de heer E.J. v.d. Meer / mevrouw M. Adriaensen

Ambtelijke werkgroep Natuurherstel Westerschelde

Namens de provincie Zeeland:	de heer G. van Overloop (voorzitter) de heer R. Mooij (secretaris)
Namens het waterschap Zeeuwse Eilanden:	de heer J.A. v. Werkum
Namens het waterschap Zeeuws-Vlaanderen:	de heer A. Mouton
Namens de gemeenten noordelijk Westerschelde:	de heer D. Visser
Namens de gemeenten zuidelijk Westerschelde:	mevrouw G. Naeije
Als adviseur namens Rijkswaterstaat:	de heer A. van Berchum
Als adviseur/ projectleider DLG:	de heer E.J. v.d. Meer
Als adviseur/ technisch medewerker DLG:	mevrouw M. Adriaensen

Bijlage 3 Prioriteitstelling projecten categorie C (kwaliteitsimpuls Natuurbeleidsplan/ kreekherstel)

Op verzoek van de Werkgroep Natuurherstel hebben vertegenwoordigers van de waterschappen, de Provincie, de terreinbeherende instanties en de Dienst Landelijk Gebied in september 1998 de prioriteit van alle potentiële categorie C-projecten beoordeeld. Ten behoeve van deze beoordeling zijn criteria geformuleerd waaraan de projecten moeten voldoen. Deze criteria betreffen de mate waarin de natuurdoelstellingen worden bereikt (uitgedrukt in winst voor de aan de Westerschelde gebonden natuur en duurzaamheid van de te nemen maatregelen), een bijdrage aan recreatie, de geschatte extra bijdrage door het natuurcompensatieprogramma en de grondverwervingskansen. De mogelijke projecten zijn op een rij gezet en vervolgens indicatief beoordeeld aan de hand van deze criteria. In september 2003 is deze prioriteitstelling geactualiseerd ten behoeve van het jaarprogramma 2004.

De prioriteitstelling is thans als volgt:

- *Klasse 1: Projecten met een hoge prioriteit, waarvan de uitvoering naar verwachting op korte termijn kan starten:*
Zwaakse Weel, Boonepolder, Hoedekenskerke, Braakman noord (ged.), Sophiapolder (midden), Aardenburgse Havenpolder (zuid), Herdijkte Zwartepolder, Zwartegatse kreek (noord), Strijdersgatpolder west, De Blikken.
- *Klasse 2: Projecten met een hoge prioriteit die naar verwachting op middellange termijn (tussen 2 en 4 jaar) kunnen worden uitgevoerd:*
Schor van Ossendrecht, Polsvlietkreek, Reuzenhoekse kreek, reservaatgebied Ottheensekreek (oost), Flaskreek (noord), Sophiapolder (oost).
- *Klasse 3: Projecten met een hoge prioriteit die naar verwachting op lange termijn (tussen 4 en 5 jaar) kunnen worden uitgevoerd:*
Ossendrechtse Kil, Hengstdijkse Putting, De Vogel/ Vogelkreek, Canisvliet Zuid, Riemenskreek Braakman zuid, Koninginnehaven, Pyramide, Linie (west), St. Kruiskreek, Aardenburgse havenpolder (noord), Wallen Sluis (ged.), Zwinpolder, Tienhonderdpolder, Strijdersgatpolder (midden & oost).
- *Klasse 4: Projecten met een lage prioriteit:*
Kieldrecht polder/ Zestigvoetkreek, Koegatkreek, Wallen Aardenburg, Stierskreek, Nollekreeken.

Bijlage 4 Situering projecten